

כ"א י': **אֲשֶׁר־יוֹצֵק עַל־רֹאשׁוֹ** - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להשמיט את המרכא ולהטעים אֲשֶׁר־יוֹצֵק עַל־רֹאשׁוֹ במקף.

עַל־רֹאשׁוֹ | - מונח לגרמיה, ואינו מונח רגיל עם פסיק אחריו.^ט

כ"א י"ז: **אִישׁ מִצְרַעִי** - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להשמיט את המונח ולהטעים איש־מִצְרַעִי במקף.

כ"א כ': **אִו תִּבְלָל בְּעֵינָיו** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים אִו תִּבְלָל בְּעֵינָיו.

כ"א כ"ב: **הַקְדָּשִׁים וּמִי־הַקְדָּשִׁים** - הקו"ף בחטף קמץ קטן, והוא נהגה כקמץ קצר מעט. וכן הוא להלן. וכן הוא להלן בתיבת **בְּקָדָשִׁים**.

כ"א כ"ג: **אֶף אֱלֹהֵה־פָּרֶכֶת** - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להשמיט את המונח ולהטעים אֶף־אֱלֹהֵה־פָּרֶכֶת במקף.

כ"א כ"ד: **וְאֶל־כָּל־בְּנֵי** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים וְאֶל־כָּל־בְּנֵי.

כ"ב ד': **אִישׁ אִישׁ** - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להשמיט את המונח ולהטעים אִישׁ־אִישׁ במקף.

בְּכָל־טַמְא־נָפֶשׁ - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים בְּכָל טַמְא־נָפֶשׁ.

כ"ב ה': **יָגַע** - הגימ"ל דגושה, והוא לשון נגיעה. והקורא יגיע בגימ"ל רפה משנה משמעות ללשון יגיעה.^י

אֲשֶׁר יִטְמָא־לּוֹ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים אֲשֶׁר־יִטְמָא לּוֹ.

אֲשֶׁר יִטְמָא־לּוֹ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים אֲשֶׁר־יִטְמָא לּוֹ.

כ"ב ו': **אֲשֶׁר תַּגַּע־בּוֹ** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים אֲשֶׁר־תַּגַּע בּוֹ.

תַּגַּע־בּוֹ - הגימ"ל דגושה, והוא לשון נגיעה. והקורא תגיע בגימ"ל רפה משנה משמעות ללשון יגיעה.^י

וְטַמְאָה - המ"ם בשווא נע. ויש להזהר שלא להבליע את האל"ף שאחריה ולקרוא וְטַמְאָה.

כ"ב ח': **לְטַמְאָה־בָּהּ** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים לְטַמְאָה בָּהּ.

לְטַמְאָה־בָּהּ - הטי"ת בקמץ קטן, והמ"ם בשווא נח.

כ"ב י': **לֹא־יֵאָכֵל קֹדֶשׁ, לֹא־יֵאָכֵל קֹדֶשׁ** - הטעם מלעיל ביו"ד*^י. וכן הוא להלן י"א: **יֵאָכֵל בּוֹ**, ולהלן י"ג: **לֹא־יֵאָכֵל בּוֹ**. אך להלן י"ד: **פִּי־יֵאָכֵל קֹדֶשׁ**, הטעם מלרע בכ"ף.

כ"ב י"ג: **וְשָׂבָה** - הטעם מלרע בבי"ת.

כ"ב ט"ו: **אֵת אֲשֶׁר־יְרִימוּ** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים אֵת־אֲשֶׁר יְרִימוּ.

כ"ב י"ח: **וְאֶל כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים וְאֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

לְכָל־נְדָרֵיהֶם וּלְכָל־נְדָבוֹתָם - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים לְכָל נְדָרֵיהֶם וּלְכָל נְדָבוֹתָם.

כ"ב י"ט: **לְרַצְנָכֶם** - יש להקפיד לנגן את הטעם אתנחתא כראוי, ולא להוסיף טעם נוסף לפניו ולהטעים לְרַצְנָכֶם*^י.

כ"ב כ"א: **לֹא יִהְיֶה־בּוֹ** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים לֹא־יִהְיֶה בּוֹ.

כ"ב כ"ד: **וּבְאֶרְצָכֶם** - הוי"ו במתג, והבי"ת שאחריה בשווא נח.^י

כ"ג ב': **מִקְרָאֵי** - הטעם מלרע באל"ף.

כ"ג ג': **מִקְרָאֵי־קֹדֶשׁ** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ. וכן הוא להלן.

כ"ג י': **קִצְיֹרְכֶם** - הרי"ש בשווא נע.

כ"ג י"א: **מִמִּחֶרֶת** - יש אומרים שהמ"ם בקמץ קטן^י, וי"א שהמ"ם בקמץ גדול^י. וכן הוא להלן.

^י כבמשלי כ"ג ד': אל תיגע להעשיר מבינתך קָדָל.

^ט מכיון שהאתנחתא באה כאן מיד בראש הפסוק, ללא טעם נוסף לפניו, יש קצת מחסור בנגינה, ומשום כך יש נטיה טבעית להוסיף טעם נוסף לפניו, אך אין נכון לעשות כן, ויש להטעים באתנחתא בלבד.

ובתשלום מקנה אברם (שער טעמי המקרא), ובערוגת הכושם (פרק כ"ז), קראו לאתנחתא באופן זה שבא בראש פסוק בשם "סחפא" (והובאו דבריהם במנחת שי שמות ל"ג י"ד). וכנראה נתנו לו שם זה להדגיש שאינו כאתנחתא רגיל שניגונו ארוך יותר, אלא ניגונו מועט משאר אתנחתות, אך לא באו לומר שאינו מפסיק כשאר אתנחתות (ומה שכתבו שקראו לו עבד או קוץ שהוא פחות ממשרת, כוונתם על פחיתות נגינתו, ולא על פחיתות הפסוק, שהרי באמת הוא אתנחתא רגיל, ואף הניקוד משתנה על ידו כמו כל אתנחתא וסו"פ, כגון ויאמר (בראשית כ"ד ל"ד) בפתח המ"ם, ולא ויאמר בסגול המ"ם, וכגון ויסקעו (בראשית ל"ה ה') בקמץ הסמ"ך, ולא ויסקעו בשווא הסמ"ך).

ובספר טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם, נזכר כבר שאתנחתא זו שונה משאר אתנחתות, וז"ל (מעט לפני שער הזרקא): ויתכן לבוא בראש הפסוק כמו וַיִּבְרָךְ (יהושע ט"ו מ"ח), בַּמִּדְבָּר (שם ס"א), וַיֵּאמֶר אֱלֹהֵינוּ אֵתִי (בראשית י"ט ז'). וזה הטעם יקרא מונח לפי שאתה מניחו בלי מתינה והנעה כי טוב, עכ"ל.

ובספר המסורה (חלק א' עמ' 658) מובאת רשימת מסורה המונה ומפרטת את הטעמים ושמותם (הרשימה פותחת במילים: אלה הטעמים ואלה שמותם, וכו') וביניהם נמנה הטעם: ויאמר - סעפא (מלבד הטעם אתנחתא שגם הוא מופיע ברשימה זו).

ויש לציין שסיחפא הוא השם הבבלי לטעם אתנחתא, וכנראה אימצו כאן שם זה לאתנחתא אך ורק להודיע על שינויו משאר אתנחתות, ולא שהוא באמת טעם אחר, ולכן גם בספר טעמי המקרא הוא קרוי בשם אחר - מונח, שכל הענין הוא רק לתשומת לב שאינו ממש כשאר אתנחתות (וכשכא מתג לפני אתנחתא כזה, יש לדון אם דינו כאתנחתא רגיל, או שדינו כסחפא).

^י ענין זה מבואר בגליון פרשת שמות הערה כ"ג.

^י שדרך האות הקודמת לחטף, להנקד בניקוד החטף. ומכיון שהאות הגרונית שאחר הקמץ מנוקדת בחטף קמץ קטן, מסתבר שהקמץ שלפניו הוא קמץ קטן.

^ט הטעם מונח הוא טעם מחבר, ואילו הטעם מונח לגרמיה (שתמונתו כמונח רגיל, אלא שבא פסיק אחריו להודיע שהמונח שלפניו הוא המונח המפסיק) הוא טעם מפסיק, ובדרך כלל הוא בא לפני מונח רביע (כגון: אֶת־כָּל־עֶשְׂב | זֶרַע זֶרַע, וְלָקַל | רִמְשׁ עַל־הָאָרֶץ), אך יש פעמים שבא גם לפני טעמים אחרים.

וכאשר בא מונח ואחריו פסיק, ואין אחריו מונח רביע, יש להסתפק אם הוא מונח לגרמיה, או שהוא מונח רגיל אלא שבא אחריו פסיק (פסיק בא רק אחר טעם מחבר, ועניינו להורות על שהייה מועטת מסיבות שונות, אך לא מסיבות תחביריות של פיסוק וחיבור הענין, שהתחביר מתבטא בניגון הטעמים בלבד, ולא ע"י שהייה בין התיבות).

וכדי לדעת איזה פסק מורה על שהייה בפועל, ואיזה פסק מורה שהמונח שלפניו הוא מונח לגרמיה המפסיק, מונה המסורה את כל הפסקים שבמקרא המורים על שהייה, וכל פסק שאינו נמנה ברשימה זו, מוכח שהוא לגרמיה. ומה שפסק זה אינו נמנה ביניהם, מוכח שאינו אלא סימן שהמונח שלפניו הוא מונח לגרמיה, ולא המונח המשרת (רשימה זו של המסורה מצויה בכתבי יד שונים של המקרא, וכן במערכת המסורה שבדפוס מק"ג (אות פ'), אך הרשימה שבמק"ג שגויה ומבולבלת מאד לעומת הרשימות המצויות בכתבי היד).

ויש הוכחה נוספת שהמונח כאן הוא מונח לגרמיה ואינו מונח רגיל שאחריו פסיק, שהתיבה שלפניו מוטעמת במרכא, ואין דרך מרכא לבוא לפני מונח רגיל, אלא רק לפני מונח לגרמיה.

^י בכל המקרא, תיבת קדשים הבאה אחר ה"א הידיעה (או אחר אחת מאותיות כל"ב המנוקדות בפתח לידיעה), הקו"ף מנוקדת בחטף קמץ – הַקְדָּשִׁים, בְּקָדָשִׁים, וכאשר באה ללא ה"א הידיעה לפניו, הקו"ף מנוקדת בקמץ ללא חטף – קָדָשִׁים. וכנראה הטעם לזה הוא משום שכאשר אין לפניו ה"א הידיעה, הקו"ף מוטעמת בהטעמה משנית, וממילא ההברה מתארכת מעט, ולכן אינה ראויה להנקד בחטף, אך כאשר באה לפניו ה"א הידיעה, ההטעמה המשנית מתקדמת לה"א, ואינה מוטעמת בקו"ף, וממילא הברת הקו"ף קצרה וראויה להנקד בחטף.

^י כבישעיה מ' כ"ח: לא ייעץ ולא ייגע (וקמצות הגימ"ל שם הוא משום האתנחתא).

כ"ג י"ב: הַיָּפְתָּם - הפ"א בשווא נע.

כ"ג ט"ו: עַד מִמְּחֶרֶת הַשַּׁבָּת הַשְּׂבִיעִית תִּסְפְּרוּ חֲמִשָּׁים יוֹם - יש להקפיד להטעים היטב את הזקף המפסיק שבתיתב השביעית, שהוא ניגון מפסיק יותר מהטפחא שבתיתב תספרו".

כ"ג י"ז: תִּבְרָאוּ - האל"ף בדגש, אך אין דגש זה מורה על אופן קריאה שונה^ט, אלא הוא בא לסמן שלא להבליע את האל"ף^ט.

ואע"פ שאין דרך קמץ קטן לבוא בהברה פתוחה, ההברה כאן היא הברה סגורה במקורה, שהלא האות הגרונית היתה ראויה להנקד בשווא נח (נעמד, מִקְרָת), ורק בגלל שדרך שווא נח באות גרונית להתרחב לחטף, הורחב השווא שבאות הגרונית לחטף קמץ ונפתחה ההברה. וכיון שבמקור ההברה היתה סגורה, דינה כהברה סגורה, ולכן הקמץ שלפניה הוא קמץ קטן אע"פ שלמעשה ההברה נפתחה.

^{טו} יש שכתבו שכל קמץ קטן חייב לבוא אחריו שווא נח או דגש, וא"כ קמץ הבא לפני חטף קמץ הוא בהכרח קמץ גדול. וכך היא מסורת הספרדים שכל קמץ שאין אחריו שווא נח או דגש, הוא נהגה כקמץ גדול.

^י יש ראשונים שדרשו בכוונת הכתוב שהפסוק הוא אחר תיבת תספרו, דהיינו: עד מִמְּחֶרֶת הַשַּׁבָּת הַשְּׂבִיעִית תִּסְפְּרוּ, חֲמִשָּׁים יוֹם וְהַקִּרְבָּתָם מִנְּהָ תִּדְּשֶׁה לֵי (עייני תוס' מנחות ס"ה ע"ב, וסמ"ג עשין ר', שפירשו כן בפירוש השני. ועיין גם רש"י כאן). אך אע"פ ששבעים פנים לתורה וכולם אמת, זה לענין דרשה, אך לענין קריאה אין לנו לזוז מטעמי המקרא, ויש לקרוא תמיד אך ורק כטעמי המקרא, ומכיון שלפי פיסוק הטעמים תיבת הַשְּׂבִיעִית המוטעמת בזקף, מופסקת יותר מתיבת תִּסְפְּרוּ המוטעמת בטפחא (וכמו שכתב רש"י בכמה מקומות שזקף מפסיק יותר מטפחא, כגון בשמות ט"ו י"ז, וביהושע ז' ט"ו, ובמלאכי ב' ט"ו, ובשיר השירים ח' ו'). וכן כתבו כל מדרגי הטעמים, רז"ה (שערי זמרה, שער ראשון פתח ד'), הגר"א (דקדוק ופירושו על התורה, ד"ה והארץ), בינת מקרא, תלמוד לשון עברי (סימן שפ"ט), יש לנו להפסיק כטעמי המקרא.

ורבינו פרץ כתב בהגהותיו לסמ"ק שגם מתוך הפשט יש להוכיח דחמשים יום לא קאי אתספרו דהרי יש טפחא בתספרו, אלא קאי ארישא. דהיינו שהבין שטפחא הוא טעם מפסיק יותר מזקף, ודבריו צ"ע, שהרי הטעם זקף הוא מפסיק יותר מטפחא כדמוכח לעיל (ותוס' והסמ"ג לא דברו מהטעמים כלל, אלא רק דרשו כן את הפסוק, בלא להתחשב בטעמים). ועיין עוד במאמר "פיסוק טעמים".

^{י"א} ישנם ארבעה סוגים של נקודה בתוך האות: א. דגש חזק. ב. דגש קל. ג. מפיק. ד. שורוק. דגש חזק הוא דגש המורה על קריאת האות בחזק עד שנשמע כאילו קורא פעמיים את האות, ודגש זה מופיע בכל האותיות למעט האותיות האה"ע (דוגמה לדגש חזק: השי"ן במילה הַשְּׂמִים). דגש קל הוא דגש המורה על אופן קריאה שונה של האות הדגושה מאשר של האות הרפה, ודגש זה מופיע רק באותיות בגדכפ"ת (דוגמה לדגש קל: הבי"ת במילה בְּתוֹךְ). מפיק היא נקודה הבאה באות ה"א בסוף תיבה, לסימן שהאות נקראת ואין להבליעה (דוגמה למפיק ה"א: הה"א במילה שְׁמָה). שורוק היא נקודה הבאה באות ו"ו, לסימן ניקוד על האות שלפניה (דוגמה לשורוק: הו"ו במילה רוח).

^{י"ב} בכל התנ"ך אין דרך דגש חזק להופיע אחר אות י' נחה (ונמצא בכל התנ"ך פעמים ספורות ממש, עיין רש"י תהילים מ"ה י', ותוס' במסכת עבודה זרה דף ס"ה ע"א ד"ה ביקרותך). ורחוק מאד לומר שדוקא באות א' שאין בה דגש לעולם פרט לד' פעמים בכל התנ"ך, ג' מתוכם הם אחר י' נחה (נִבְיָאוּ (בראשית מ"ג כ"א), תִּבְיָאוּ (ויקרא כ"ג י"ז), נִבְיָאוּ (עזרא ח' י"ח)), מה שלא מצאנו בתנ"ך אף באותיות הנדגשות. ולכן בפשטות נראה שנקודה זו אינה מסמנת דגש חזק, אלא מסמנת דבר אחר.

ובספר טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם (בראש הספר) כתב: אה"ע שיכנו בעיקר הלשון ובבית הבליעה והוא ראש הקנה ושורש הלשון והן קלות מכל האותיות ואין אדם יכול להדגישן כלל. הה"א והאל"ף יוזמים בני אדם להדגישן ולא יתכן שהנקודה הנמצאת תחת ה"א בסוף התיבה מודעת עיקר הה"א, שאם תמצא ה"א בראש המילה או באמצעיתה ויהיה תחתיה קמץ או פתח לא יקרא בדגש, והאל"ף נמצא בד' מקומות כמו דגש, והן נִבְיָאוּ לוֹ אֶת הַמִּנְחָה דְיוֹסֵף (בראשית מ"ג י"ז), תִּבְיָאוּ לָקֵם תְּנוּפָה (ויקרא כ"ג י"ז), נִבְיָאוּ לָנוּ כִּדְ אֶל־הִינוּ דְעוּרָא (ח' י"ח), וְשָׁפוּ עֲצָמוֹתָיו לֹא רָאוּ (איוב ל"ג כ"א), ואלו ד' קיבולום הראשונים ואין זולתם, ואעפ"כ לא יתכן להדגיש אל"ף. עכ"ל.

ובמחברת התיג'אן (שער תוצאות האותיות כפה. ירושלים תשכ"א עמ' י"ח) כתב: החלק הראשון אותיות אה"ע והם אותיות הגרון ועיקרם עיקר הלשון ובית הבליעה והן קלין מכל האותיות לפי שאין הדגש נכנס בהן כלל חוץ מן האל"ף בארבעה מקומות והן נִבְיָאוּ לוֹ אֶת הַמִּנְחָה (בראשית מ"ג כ"ו), מְוֹשְׁבֵתֶיכֶם תִּבְיָאוּ (ויקרא כ"ג י"ז), וְשָׁפוּ עֲצָמוֹתָיו לֹא רָאוּ (איוב ל"ג כ"א), נִבְיָאוּ לָנוּ כִּדְ אֶל־הִינוּ (עזרא ח' י"ח), ויש להם דרך ביצירתן ואינן כשאר הדגשים, ואות ה' אע"פ שיש בה במקצת מקומות נקודה, אין אותה הנקודה דגש, אלא כדי להוציא הענין בלבד, ואין לדגש בה טעם. עכ"ל.

ומוכח מדבריהם שאין זה דגש רגיל, אך עדין לא מבואר מספיק מה תפקידו של דגש זה. ונראה לומר שנקודת האל"ף דומה לנקודת המפיק בה"א, הבאה לסמן

כ"ג כ': הַפְתָּן - מונח ופסיק אחריו, ואינו מונח לגרמיה^ט.

על־שְׁנֵי כְּשָׁים - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים על שְׁנֵי כְּשָׁים.

כ"ג כ"א: בְּכִל־מוֹשְׁבֵתֶיכֶם - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים בְּכִל מוֹשְׁבֵתֶיכֶם^ט.

כ"ג כ"ב: וְהִבְיָאוּ בַמֶּת, והבי"ת שאחריו בשווא נח^ט.

כ"ג כ"ז: בְּעֶשְׂרֵי לַחֲדָשׁ הַשְּׂבִיעִי הִנֵּה - יש להקפיד על הניגון המחבר של התלישא קטנה, שלא ישמע כאומר: בְּעֶשְׂרֵי לַחֲדָשׁ, הַשְּׂבִיעִי הִנֵּה. אלא הכל ענין אחד: בְּעֶשְׂרֵי לַחֲדָשׁ הַשְּׂבִיעִי הִנֵּה.

כ"ג ל': וְהֶאֱבַדְתִּי - הדלי"ת בשווא נח, ולא בשווא נע^ט, למרות הקושי^ט. ויש להזהר שלא להבליעה בתי"ו שישמע כאילו קרא וְהֶאֱבַדְתִּי, או לחלקה לשתי מילים ולקרא וְהֶאֱבַד תי. ואם אינו יכול לקרוא בשווא נח בלי להבליע את הדלי"ת, או לחלקה לשתי מילים, עדיף לקרואה בשווא נע.

כ"ג ל"ב: שִׁבְתֶּם - התי"ו בדגש, והשווא נע.

כ"ג ל"ח: מִלְּבַד, וּמִלְּבַד, וּמִלְּבַד, וּמִלְּבַד - הלמדי"ן בדגש, והשווא נע.

כ"ג ל"ט: בְּחִמְשָׁה עָשָׂר יוֹם - יש להקפיד על הניגון המחבר של התלישא קטנה, שלא ישמע כאומר: בְּחִמְשָׁה, עָשָׂר יוֹם. אלא הכל ענין אחד: בְּחִמְשָׁה עָשָׂר יוֹם.

כ"ג מ': וַעֲנֵה עֲצִיעֶבֶת - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים וַעֲנֵה עֲצִיעֶבֶת.

עֲצִיעֶבֶת - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא אָבוֹת באל"ף.

שאין האות נחה אלא היא נקראת, וכיו"ב הדגש באות א' בארבעה מקומות אלו גם הוא בא לסימן שלא להבליע את האל"ף.

ובטעם הדבר שבארבעה מקומות אלו דוקא הוצרכו לסמן שלא להבליע האל"ף, נאמרה השערה מסתברת, שבמקומות אלו יש חשש יתר להבלעת האל"ף. בשלושה מקומות החשש הוא מפני הבלעת האל"ף בשגגה, משום שבהם מופיעה הברת "א"ו" בן הברת "כ"ו" מוטעמת, לאות למ"ד מוטעמת, (נִבְיָאוּ לוֹ, תִּבְיָאוּ לָקֵם, נִבְיָאוּ לָנוּ), וכנראה שבצירופם יש לאל"ף נטיית יתר להיבלע, ולכן הושם דגש לסימן ואזהרה שלא להבליע את האל"ף, והוא כעין המפיק בה"א, הבא רק לסימן שהה"א נקראת, ואינו דגש.

ובמקום הנוסף, בתיבת רָאוּ, החשש הוא מפני הבלעת האל"ף בזדון, משום שבכמה מקומות במקרא כתובה אות אל"ף שאינה נקראת בין אות המנוקדת בשורוק, לבין הו"ו בה מסומן השורוק, כגון במילים רִאֲוִנִי (במדבר כ"ו ז', ועבוד י"ז מקומות בתנ"ך), מֵאוֹם (דניאל א' ד', איוב ל"א ז'), שהשורוק שבו"ו הוא ניקוד האות שלפני האל"ף, והאל"ף שבהם אינה נקראת, ונקרא: רִאֲוִנִי, מֵאוֹם. ומחמת שיש אות אל"ף המפרידה בין האות המנוקדת בשורוק, לבין הו"ו בה מסומן השורוק, היו סופרים שניקדו את האות בניקוד כפול, גם בקובץ תחתיה, וגם בשורוק אחריה כגון רִאֲוִנִי, מֵאוֹם (כגון בכתב יד ט"ב), וכדי שלא יטעו ויקראו גם את האל"ף, הושם קו רפה מעל האל"ף לסימן שאינה נקראת - רִאֲוִנִי, מֵאוֹם (שבכל כתיב היד הקדומים על כל אות ששייך בה דגש ורפה, היו מסמנים דגש ע"י נקודה בתוך האות, ורפה ע"י קו מעל האות, ולא היו אותיות ללא סימן כלל. הסופרים המאוחרים יותר, השמיטו את קו הרפה, והשתמשו בדגש ובהשמטתו בלבד). ובמילה רָאוּ אפשר היה לחשוב שגם בה האל"ף אינה נקראת, והרי"ש נקודה בניקוד כפול, ולכן הושם הדגש באל"ף, שהוא ההפך מסימון קו הרפה, לסמן שיש להגותה.

^ט והוא אחד מן שמות המקומות שנמסר עליהם במסורה שמוטעמים במרכא וטפחא יחד.

^{טא} ולא יתכן כלל שיבוא כאן שווא נע, שהרי אין שווא נע בא לפני דגש. וכל הטעם שהתי"ו דגושה, משום שלפניה שווא נח.

^{טב} הגיית הדלי"ת הרפה דומה להגיית האות זי"ן, ואין כל קושי להגותה בשווא נח לפני האות תי"ו, אך כיון שאצל האשכנזים והספרדים נשתכחה הגיית הדלי"ת הרפה, והוגים כל דלי"ת כמו הדלי"ת הדגושה בדגש קל, נוצר קושי להגותה לפני האות תי"ו. וראה מש"כ בזה בשו"ת פאת שדך ח"ב סוף סימן כ"ד.

וערבייִקל - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים וערביי גסל.

כ"ג מ"א: **וְחַגְתֶּם אֹתוֹ תָּג לֵיֶלֶךְ** - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים וְחַגְתֶּם אֹתוֹ חג לֵיֶלֶךְ.

כ"ג מ"ב: **כִּלְהַאָּזְרָח** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים כִּלְהַאָּזְרָח.

כ"ד ב': **לְהַעֲלֵת גֵּר תָּמִיד** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים לְהַעֲלֵת גֵּר תָּמִיד.

כ"ד ה': **וְאִפְיָת** - הטעם מלרע בתי"ו.

כ"ד ט': **קָדְשִׁים** - יש אומרים שהקו"ף* בקמץ קטן²². ויש אומרים שהקו"ף בקמץ גדול²³. וכן הוא להלן.

כ"ד י': **יִשְׂרָאֵלִית** - הרי"ש בשווא נע, ואין לקרוא יִשְׂרָאֵלִית בקמץ.

וַיֵּצֵא בְּרִיאָשָׁה יִשְׂרָאֵלִית וְהוּא בְּרִיאִישׁ מִצְרִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל - יש להקפיד להטעים היטב את הזקף המפסיק שבתיבת יִשְׂרָאֵלִית, שהוא ניגון מפסיק יותר מהזקף שאחרי²⁴ שבתיבת מִצְרִי²⁵.

וַיִּנְצֹל - הטעם מלרע בצד"י.

כ"ד י"ב: **וַיִּנְיָחֻהוּ** - היו"ד בפתח, והנו"ן דגושה. והוא לשון עזיבה. והקורא וַיִּנְיָחֻהוּ בקמץ ורפה²⁶, יתכן שמשנה משמעות²⁷ ללשון מנוחה²⁸.

כ"ד י"ד: **אֶת־הַמֶּקְלָל** - המ"ם רפה, ובשווא נע²⁹. וכן הוא להלן.

כ"ד ט"ו: **וְנָקַב שְׁמֵי־יְיָ מֵוֶת יוֹמָת** - יש להקפיד להטעים היטב את הפשטא המפסיק שבתיבת שְׁמֵי יְיָ, שלא ישמע כגידוף ח"ו.

בְּנִקְבוֹי־שָׁם - הנו"ן בקמץ קטן, והקו"ף בשווא נח.

²² וכך מסתבר ע"פ חוקי הלשון, שהלא חולם שמתבטל והופך לקמץ (כגון הכ"ף שבמילה פָּתַל שכאשר מתארכת המילה מתבטל החולם והופך לקמץ - פְּתִילָקָם), הקמץ הוא קמץ קטן. וכאן היה חולם במקור (קָדַשׁ), וא"כ כשהתבטל החולם והפך לקמץ, בפשטות הוא קמץ קטן. וכן נראה שסבר בעל לשון למודים (הובא במנחת שי תהילים פ"ו ב').

²³ שהרי כתבו המדקדקים (רד"ק מיכה ב' י"ב ותהילים פ"ו ב', ועוד מדקדקים) שקמץ עם מתג הוא קמץ גדול, ואף כשנראה שע"פ משפט הלשון הוא אמור להנקד בקמץ קטן. וכן יש שכתבו שכל קמץ קטן חייב לבוא אחרי שווא נח או דגש, וא"כ קמץ הבא לפני חטף קמץ הוא בהכרח קמץ גדול. וכך היא מסורת הספרדים שכל קמץ שאין אחרי שווא נח או דגש, הוא נהגה כקמץ גדול.

²⁴ הכלל הוא ששני מפסיקים זהים הבאים זה אחר זה, כח הפיסוק של הראשון חזק יותר מזה הפיסוק של השני.

²⁵ ובעל הטעמים פירש והוא כן איש מִצְרִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לדבר אחד, והיינו שהיה מצרי שהתגייר, וכמו שמפורש בתורת כהנים. ועיין רמב"ן ורבינו בחיי שפירשו שבתוך בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קאי על תחילת הפסוק וַיֵּצֵא כָּן אִשָּׁה יִשְׂרָאֵלִית, ולפי פירוש זה הפיסוק שבתיבת מִצְרִי גדול מהפיסוק שבתיבת יִשְׂרָאֵלִית, ופירוש זה הוא כהטעמים.

²⁶ לקוראים בהגיה המבחינה בין קמץ לפתח, אם לא ידגישו את האות, אע"פ שעשו שלא כדיון, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת גם ללא הדגש ע"י הפתח. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא ע"י דגשות ורפיון האות, אם לא ידגישו יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

²⁷ עיין ב"י ולבוש או"ח סי' כ"ה שפליגי אם יש בזה שינוי משמעות או לא, והאחרונים שם האריכו בזה, ואכ"מ.

²⁸ כבישעיה כ"ח י"ב: זֹאת הַמְּנוּחָה הַנִּיחוּ לְעַנְף. וכן בדברים ג': עַד אֲשֶׁר יָגִיעַ יְיָ לְאַחֲזֶיכֶם כָּכֶם.

²⁹ ל עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה. וכאן מוכח שהמ"ם בשווא נע מזה שמילא זו אינה מופיעה ביוצאים מן הכלל במסורה הנקראים בשווא נח למרות המתג. וכן מוכח מזה שבכתב היד ט"ה המ"ם מנוקדת כאן בחטף פתח, ומוכח שהמ"ם נקראת בשווא נע (אמנם בפסוק כ"ד אין מסומן ח"פ, משום שהראשון מגלה גם על השני, וא"צ בסימון נוסף).

כ"ד י"ח: **יִשְׁלַמְנָה** - הלמ"ד בדגש, והשווא נע. וכן הוא להלן.

כ"ד כ': **צִיֵּן תַּחַת עֵינַי** - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא אֵינן באל"ף.

יִנְתֵּן בּוֹ - הטעם מלעיל בנו"ן³⁰.

❖ חילופי נוסחאות ❖

כ"א ח': **בְּרִיאַת־לָחֶם** / (כִּי אֶת־לָחֶם)

במקף – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ז ט"ח, ס"א ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"ב, א"ה א"ו א"י. ~ ובדפוסים: רא"פ, רוו"ה, גינצבורג³¹, קסטור, קורן, ברויאר.

בתביר – בכתבי היד: א"ד א"ז א"ח א"ט. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס.

כ"ג י"ז: **שְׁתִּים** / שְׁמִים

ביתב – כן הוא בכתבי היד: ט"א³² ט"ב ט"ה ט"ו ט"ז ט"ח, א"ד. ~ ובדפוסים: קסטור, ברויאר. ~ וכן נמסר בספר החילופים בשם בן אשר וכן נפתלי³³.

בפשטא – כן הוא בכתבי היד: ט"ג, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא, א"א א"ב א"ג א"ה. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג³⁴, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא³⁵.

כ"ד ט"ז: **בְּנִקְבוֹי־שָׁם** / בְּנִקְבוֹ שָׁם

במקף – כן הוא בכתבי היד: ט"א³⁶ ט"ב ט"ד ט"ו, ס"ח ס"ט, א"ב א"ג א"ה. ~ ובדפוסים: רוו"ה, קסטור, קורן, ברויאר. ~ וכן נמסר בספר החילופים בשם בן אשר שהלכה כמותו³⁷. וכן הוא בעין הקורא³⁸.

במרכא – כן הוא בכתבי היד: ט"ג ט"ה, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא, א"ד. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, גינצבורג³⁹. ~ וכן נמסר בספר החילופים בשם בן נפתלי שאין הלכה כמותו.

³⁰ לא ובגליון ציין שבספרים אחרים מוטעם כִּי בתביר.

³¹ אמנם חלק זה מכתר ארם צובא אינו מצוי בדינו, אך בשאר המקומות במקרא שמוזכרת תיבה זו (יחזקאל א' י"א, שם מ"א כ"ד), מוטעם שם ביתב, ומוכח שכן שיטתו.

³² כ"ה בספר החילופים מישאל (שכתוב שם שהסכימו שמוטעם ביתב, אך נחלקו במקום סימון ההטעמה, ב"א הטעים שְׁתִּים, וב"נ הטעים שְׁתִּים), וכן במסורה שבכ"י ט"ח נמסר כאן: אשר נפתלי שְׁתִּים ומתחלפין שְׁתִּים. ע"כ. כלומר שכן אשר וכן נפתלי מסכימים שניהם שמוטעם ביתב, ויש מי שחולק עליהם וסובר שהוא בפשטא.

אך הסכמה זו בין ב"א וב"נ אינה מוסכמת, שבכתב יד ט"ג נמסר כאן במסורה: לרבי פינחס שְׁתִּי טבעת זהב שְׁתִּים שְׁנֵי עשרים שְׁתִּים מוסכות דלתות וכן הווא רבי מוחא קרי ולבן נפתלי ולבן אשר שְׁתִּים שְׁתִּי על על דעתיה דרבי חביב. ע"כ. כלומר שלפי רבי חביב (שם של אחד מבעלי המסורה) המחלוקת היא שלדעת ב"א וב"נ ההטעמה בפשטא, ולדעת רבי פינחס ורבי מוחא ההטעמה ביתב. ובמסורה קטנה שבכ"י ט"ה כאן נמסר עליו רק: שְׁתִּים שְׁתִּים שְׁתִּים. כלומר שיש ג' שיטות להטעמת תיבה זו, או בפשטא, או ביתב המוטעם אחרי ניקוד השי"ן, או ביתב המוטעם לפני ניקוד השי"ן, אך לא מפורט מי הם בעלי הדעות השונות. וכן בכ"י א"ד נמסר כאן: ס"א שְׁתִּים. ובמסורה שבכ"י ס"א ס"ב ס"ג נמסר כאן: מתחלפין שְׁתִּים. והמנחת שי (יחזקאל מ"א כ"ד) כתב שבספר הללי מוטעם ביתב, ובספרים ספרדיים מוטעם בפשטא.

³³ ובגליון ציין נוסח אחר שלב"א מוטעם שְׁתִּים (ביתב המסומן אחר השי"ן), וכן מוטעם בספר במוגה, ולב"נ מוטעם שְׁתִּים בפשטא.

³⁴ המחלוקת כיצד יש להטעים תיבה זו, תלויה במחלוקת באופן קריאת תיבת שתיים. עיין בזה במאמר בענין תיבת שתיים.

³⁵ כ"ה בספר החילופים מישאל. וכן הוא נוסח החילוף במסורה שבכ"י ט"ח.

³⁶ וכתב שברוב הספרים מוקף כבן נפתלי. וכנראה שהחילוף לפניו היה בהיפוך השיטות ממה שכתוב בחילופי מישאל.

³⁷ וציין בהערה שכן הוא נוסח ב"א, ולב"נ מוטעם בנקבו שם בטפחא מרכא. וכנראה שכן היה נוסח החילוף לפניו.